

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การสอบบัญชี เป็นวิชาชีพที่เข้ามามีบทบาทและมีความสำคัญต่อการดำเนินธุรกิจในปัจจุบันมากขึ้น เนื่องจากการดำเนินธุรกิจในปัจจุบันทั้งในด้านการบริหารและการดำเนินงาน รวมไปถึงระบบบัญชีและวิธีการจัดทำบัญชีมีรูปแบบวิธีการที่หลากหลายและมีความซับซ้อนมากขึ้น ผู้สอบบัญชีจึงเข้ามามีส่วนสำคัญในฐานะเป็นผู้ทำหน้าที่ตรวจสอบรายงานทางการเงินและแสดงความเห็นต่องบการเงินว่างบการเงินที่กิจการ ได้จัดทำขึ้นนั้นถูกต้องตามควรในสาระสำคัญตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไปหรือไม่ รวมถึงการเปิดเผยข้อมูลในงบการเงินว่ามีการแสดงข้อมูลที่เหมาะสมและเพียงพอ เพื่อประโยชน์ในการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจของผู้ใช้การเงินในกลุ่มต่าง ๆ

บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์มีบทบาทต่อระบบการเงินและเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากเป็นภาคธุรกิจที่มีการระดมเงินลงทุนอย่างแพร่หลายผ่านทางตลาดเงินและตลาดทุน โดยมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลจำนวนมากหลายกลุ่ม ได้แก่ นักลงทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศ สถาบันการเงิน เจ้าหนี้การค้า คู่ค้า ผู้ถือหุ้น หน่วยงานกำกับดูแล หน่วยงานราชการ รวมทั้งประชาชนทั่วไป คณะกรรมการกำกับตลาดหลักทรัพย์จึงกำหนดให้บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ต้องจัดทำงบการเงินตามรูปแบบกฎเกณฑ์ที่กำหนดต้องผ่านการตรวจสอบและรับรองจากผู้สอบบัญชีรับอนุญาต (Certified Public Accountant) ส่งผลให้บริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์มีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตเกิดขึ้น โดยถือเป็นส่วนหนึ่งของการใช้จ่ายในการดำเนินงานและส่งผลกระทบต่อกำไรของกิจการ

ในอีกด้านหนึ่ง ค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีถือเป็นรายได้หลักของธุรกิจที่ให้บริการตรวจสอบบัญชี การกำหนดจำนวนเงินค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีที่ไม่เหมาะสมอาจเกิดผลกระทบทางลบ เช่น การกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีที่สูงเกินไปส่งผลกระทบต่อความพึงพอใจของลูกค้าอาจทำให้สำนักงานสอบบัญชีสูญเสียลูกค้า โดย Adams และ Davis (1994) กล่าวว่าค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีเป็นหนึ่งในสี่ปัจจัยอันดับแรกซึ่งมีความสัมพันธ์กับการพิจารณาเลือกสำนักงานสอบบัญชีของผู้ใช้บริการสอบบัญชี รวมถึง Beattie และ Fearnley (1995) กล่าวว่าสาเหตุสำคัญของการพิจารณาเปลี่ยนผู้สอบบัญชีเกิดจากอัตราค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชี นอกจากนี้ การกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีที่ต่ำไปอาจเป็นสาเหตุให้ผู้สอบบัญชีต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการตรวจสอบเพื่อให้ต้นทุนมีความเหมาะสมกับรายได้ที่ได้รับ เนื่องจากการลด

ค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีจะทำให้กำไรของสำนักงานสอบบัญชีจากการให้บริการงานสอบบัญชีลดลง และวิธีการที่จะทำให้ได้ผลกำไรกลับคืนอาจมีการลดกระบวนการปฏิบัติงานตรวจสอบให้น้อยลง เช่น การลดขนาดตัวอย่างที่ต้องตรวจสอบ ลดจำนวนชั่วโมงการทำงาน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความสามารถที่ลดลงในการตรวจพบข้อผิดพลาดและมีผลต่อคุณภาพงานการตรวจสอบบัญชีลดลงไปด้วย (อมลยา โกโศยกานนท์, 2547)

จากความสำคัญของจำนวนเงินค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีดังกล่าว จึงมีผู้ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีอย่างแพร่หลาย โดยการศึกษาในต่างประเทศได้มีการพิจารณาถึงตัวกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชี เช่น ขนาดของสำนักงานสอบบัญชี ขนาดกิจการลูกค้า ความซับซ้อนของกิจการ ประเภทธุรกิจของลูกค้า ความเสี่ยงจากการดำเนินงานของลูกค้า ความเสี่ยงในการตรวจสอบบัญชี การมีส่วนร่วมของลูกค้า จำนวนสถานประกอบการของลูกค้า การแสดงความเห็นของผู้สอบบัญชีในปีก่อน ความเชี่ยวชาญเฉพาะกลุ่มอุตสาหกรรมของสำนักงานสอบบัญชีและระยะเวลาของสัมพันธภาพระหว่างผู้สอบบัญชีกับลูกค้า เป็นต้น ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้จากการศึกษามีทั้งส่วนที่สอดคล้องกันและส่วนที่แตกต่างกัน เช่น การศึกษาของ Palmrose (1986a) กับ Francis และ Wilson (1988) พบว่าขนาดของสำนักงานสอบบัญชีมีผลต่อจำนวนเงินค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีโดยสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่สามารถเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีจำนวนที่สูงกว่าสำนักงานสอบบัญชีขนาดเล็ก หรือประเด็นด้านระยะเวลาในการให้บริการตรวจสอบบัญชีส่งผลต่อค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชี ซึ่งหากมีการตรวจสอบบัญชีในกิจการลูกค้าเป็นระยะเวลานานจะทำให้ผู้สอบบัญชีมีความเข้าใจในธุรกิจของลูกค้าและสามารถวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของระบบบัญชีของกิจการ ทำให้การวางแผนการตรวจสอบและปฏิบัติงานตรวจสอบเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและใช้เวลาอันน้อยลง ซึ่งย่อมส่งผลต่อค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีในปีถัดมาจะต่ำกว่าปีแรก ในขณะที่การศึกษาของ Turpen (1990) พบว่าค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีในปีแรกจะต่ำกว่าค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีในปีต่อ ๆ มาจากการใช้บริการของสำนักงานสอบบัญชีรายเดิมอย่างมีนัยสำคัญ โดยสำนักงานสอบบัญชีจะเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในปีแรกต่ำ เพราะลูกค้าจะมีต้นทุนในการเปลี่ยนผู้สอบบัญชีค่อนข้างสูง การรับงานสอบบัญชีใหม่จะมีการตัดราคาค่าธรรมเนียมเพื่อให้ได้ลูกค้ารายใหม่จึงลดค่าธรรมเนียมในปีแรกต่ำกว่าปกติ และในขณะที่เดียวกันผู้สอบบัญชีเองก็มีต้นทุนในการเริ่มงานใหม่ที่สูงเช่นกัน เป็นต้น

ส่วนการศึกษาในประเทศไทย พบว่ายังมีได้มีการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีอย่างแพร่หลาย จากการทบทวนวรรณกรรมพบการศึกษาของกนก สุวรรณรัตน์ (2549) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ผู้บริหารสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่ในประเทศไทยจำนวนห้าแห่ง และพบว่าหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณารับงานของสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่

ทั้งห้าแห่งในประเทศไทยได้ให้ความสำคัญในเรื่องต้นทุนและผลตอบแทนที่จะได้รับ (Cost and Benefit) เป็นสำคัญ การกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีในปีแรกมักกำหนดจากการประมาณชั่วโมงการตรวจสอบเป็นหลักโดยมีการประเมินถึงความเสี่ยงของกิจการที่ตรวจสอบ ปริมาณธุรกรรมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นและระบบการควบคุมภายใน โดยใช้วิธีการสอบทานตัวเลขในงบการเงินปีปัจจุบันกับอดีต รวมไปถึงการสอบถามผู้บริหารเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและความคืบหน้าของธุรกิจ

ดังนั้น จึงเห็นสมควรที่จะมีการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เพื่อผลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ สำนักงานสอบบัญชี ผู้สอบบัญชีรับอนุญาต รวมไปถึงหน่วยงานควบคุมที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจทั่วไป

1.2 วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

1.3 ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้ จะศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อจำนวนเงินค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ในด้านลักษณะของกิจการผู้ถูกตรวจสอบ ได้แก่ ขนาดกิจการ ความซับซ้อนของกิจการ ความเสี่ยงในการดำเนินงาน การใช้บริการด้านอื่นจากสำนักงานสอบบัญชี และด้านลักษณะของสำนักงานสอบบัญชี ได้แก่ ประเภทของสำนักงานสอบบัญชี

1.4 นิยามศัพท์

ค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชี หมายถึง ค่าธรรมเนียมที่ผู้ใช้บริการสอบบัญชีจ่ายให้แก่ผู้สอบบัญชีหรือสำนักงานสอบบัญชีเพื่อเป็นการตอบแทนในการปฏิบัติงานตรวจสอบงบการเงินประจำปีให้แก่กิจการ

บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย หมายถึง บริษัทที่จดทะเบียนตามข้อบังคับตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์เงื่อนไข และวิธีการรับและเพิกถอนหลักทรัพย์จดทะเบียน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย
2. เป็นข้อมูลแก่สำนักงานสอบบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตเพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น
3. เป็นข้อมูลแก่กิจการที่ใช้บริการตรวจสอบบัญชีทำให้ทราบถึงหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีของสำนักงานตรวจสอบบัญชี เพื่อนำไปใช้ในการพิจารณาเสนอจำนวนเงินค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีประจำปีของกิจการให้มีความสมเหตุสมผล และเกิดความเป็นธรรมยิ่งขึ้น
4. เป็นข้อมูลแก่องค์กร หรือหน่วยงานที่มีหน้าที่ควบคุมกำกับวิชาชีพสอบบัญชีในการปรับปรุงข้อกำหนดที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นการพัฒนาวิชาชีพสอบบัญชี โดยป้องกันไม่ให้มีการกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีที่ไม่เหมาะสม เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่วิชาชีพสอบบัญชี เช่น การกำหนดมาตรการหรือข้อบังคับเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้สอบบัญชีกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีเป็นจำนวนเงินที่ต่ำเกินไปซึ่งไม่เพียงพอต่อต้นทุนที่ใช้ในการปฏิบัติงานสอบบัญชี อาจส่งผลให้คุณภาพงานสอบบัญชีลดลง หรือการกำหนดมาตรการข้อบังคับเกี่ยวกับวิธีการกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีในกิจการที่มีการใช้บริการด้านอื่น ๆ จากสำนักงานสอบบัญชีเพื่อป้องกันไม่ให้ส่งผลต่อความเป็นอิสระของผู้สอบบัญชีในการรายงานความผิดพลาดที่ตรวจพบในงบการเงิน
5. เป็นข้อมูลสำหรับผู้สนใจทั่วไปเพื่อทำการศึกษาในด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป